

Бөлім тақырыбы: Сауда мен көмек :екіжақты келісімді сауда.

2- сабақ.

Сабақтың тақырыбы: Еңбек - бәрін жеңбек

10.2.6.1 әртүрлі графикалық мәтіндердегі (иллюстрация, фотосурет, сызба, шартты белгі) ақпараттарды салыстыру, негізгі идеясын түсіндіру;

Сабақ мақсаттары:

Шығарманы оқи отырып кейіпкерлерді, қарама -қарсы мағынада жұмсалған ұғымдарды табады;

Мәтінді талдайды, мазмұндайды.

1-тапсырма

Сұрақтарға жауап бер.

-Ыбырай Алтынсарин кім?

-Ыбырай Алтынсаринның қандай шығармаларын білесіздер?

Дескриптор:

- сұрақтарға жауап береді;
- сөйлеу этикетін қолданып, өз көзқарасын білдіреді.

Өзінді тексер:

Ыбырай Алтынсарин 1841 жылы қазіргі Қостанай облысының Торғай жерінде дүниеге келген .

Ыбырай Алтынсарин -балалар әдебиетінің атасы, педагог,жазушы.Ол алғаш мектеп ашқан,әліппе жазған.

Ыбырай Алтынсарин

Ыбырай Алтынсарин әңгімелерінің тақырыбы -адамгершілік, еңбексүйгіштік, өнер, білім туралы.

«Әке мен бала», «Бақша ағаштары», «Таза бұлақ», «Атымтай Жомарт»

Үстеу (Наречие)

Үстеу — қимылдың түрлі белгісін (мезгелін, мекенін, себебін, мақсатын, мөлшерін, амалын) білдіретін сөз табы. Үстеулер, ең алдымен, етістіктің /баяндауыштың/ белгілерін білдіреді.

Наречие — самостоятельная часть речи, которая обозначает признаки действий, признаки признаков. Наречия ,в первую очередь, обозначают признаки глагола /сказуемого/)

Үстеу түрлері

Мағынасына қарай 7 түрге бөлінеді

Құрамына қарай (по составу)

1. Дара үстеу (простые) – бір ғана түбірден тұрады /негізгі немесе туынды/. (состоит только из одного корня /производного или непроизводного/) Мысалы: ерте, кеш, қыстай, кешке т.б.

2. Күрделі үстеу (сложные) – кемінде екі түбірден тұрады. (состоит из двух и более корней) Мысалы: бүгін, биыл, бірталай, бірте-бірте, алдын-ала, құлан таза, жазы-қысы т.б.

Тұлғасына қарай (по способу образования)

1. Негізгі үстеу – түбір мен қосымшаға бөлшектеуге келмейтін үстеулер. Негізгі үстеудің көпшілігіне сын есім шырайының –рақ-рек-ырақ-ірек және-лау-леу-дау-деу-тау-теу жұрнақтары жалғана алады. (Непроизводные наречия не делятся на корни и аффиксы. К большинству непроизводных наречий могут присоединяться вышеперечисленные суффиксы степеней сравнений прилагательных) Мысалы: әрең, сәл, ертең, бұрын, тез, жылдам-жылдамырақ т.б.

2. Туынды үстеу – түбірге жұрнақ жалғануы арқылы немесе кейбір септік жалғауларының көнеленуі арқылы жасалған үстеулер. (Производные наречия образуются путем присоединения к корню суффиксов или устаревших окончаний некоторых падежей)

Мағынасына қарай (по значению)

1. Мезгіл үстеуі (наречия времени)

қашан? – когда?

қашаннан бері? – с каких пор?

бүгін, былтыр, биыл, ертең, күндіз, әуелі, күні-түні, кешке, қысы-жазы, әлсін-әлі, анда-санда, ежелден т.б

2. Мекен үстеуі (наречия места)

қайда? – куда?

қайдан? – откуда?

қалай қарай?

ілгері, кейін, әрмен, қарай, мұнда, осында, әрі, жоғары, төмен, тысқары, артта, тұс-тұсында, одан-бұдан т.б.

3. Мөлшер үстеуі (наречия количества и меры)

қанша? қаншама?

қаншалықты? нешелеп? қаншалық? қаншадан? –

сколько? по сколько?

онша, сонша, соншама, мұншама, едәуір, анағұрлым, біраз, бірталай, неғұрлым, бірен-саран, азды-көпті, солғұрлым, әжептәуір, қыруар, талай, сондайлық т.б.

4.Қимыл-сын үстеуі (наречия образа действия и времени)

қалай? – как?

қалайша? –каким образом?

қайтіп? – как?

әрең, ақырын, бірден, бірге, бірте-бірте, бұрынғыша, қолма-қол, осылай, сөйтіп, келе-сала, емін-еркін, лезде, қаннен-қаперсіз, дереу, жедел, шапшаң, тез т.б.

5.Күшейткіш үстеуі (усилительные наречия)

қалай? – как?

қандай? –какой?

қайтіп? – как?

әбден, тым, ең, ылғи, кілең, сәл, өңкей, тіпті, нақ, әнтек, мүлдем, дәл, нағыз, керемет, қанағат, өте т.б.

6. Мақсат үстеуі (наречия цели)

не үшін?-для чего?

неге?-почему?

не мақсатпен? қалай?

әдейі, жорта, қасақана, көре тұра, біле тұра, әдейілеп т.б.

7.Себеп-салдар үстеуі (наречия причины и следствия)

не себепті? неге? қалай?

неліктен?- почему?

по какой причине? т.б.

босқа, бекерге, жоққа, құр босқа, лажсыздан, амалсыздан, шарасыздан т.б.

ОҚЫЛЫМ

1815 жылда Брюссель деген қаладан өтіп бара жатып, бір кітап сататын үлкен дүкенге кірдім. Дүкеннің ішінде бірнеше приказчиктерге олай-бұлай етіңіз деп, бұйырып тұрған бір купецтің кескіні көңіліме таныс реуішті көрінді. Сөйтіп тұрғанымда әлгі кісі мені көріп, бетіме қарап тұрды-тұрды да, қасыма келіп айтты:

— Айып етпесеңіз сұраймын, мұнан жиырма бес жыл бұрын сіз оқу оқып жүріп, жұма сайын Версальдегі үйіңізге барып жүрген жеріңіз бар ма еді?

Сонда ойыма түсіп, таң қалып:

— Сен Антонбысың? — дедім.

— Рас, — деді Антон, — мен сондағы көрген тіленші Антоныңыздың өзімін.

Сол жүргеніңіздегі бір күн қасыңызда бірге жолыққан кісінің айтқандары көңіліме кіріп кетіп, тіленшілікті тастап, жұмысқа кірістім, ісіме нық, малыма күтімді болдым; ақырында, сол кісінің айтқаны келіп, мінекей, осы зор дүкеннің иесі болдым, — деді.

Мәтін бойынша жаңа сөздер:

көпестің кескіні – образ купца

көңіліме таныс көрінді– показался знакомым

айып етпесеңіз, қарсы болмасаңыз

көңіліме кіріп, ұнап, ұнады

малыма күтімді болдым – был бережливым

3- тапсырма .

Венн диаграммасы

Дескриптор:

Әңгімедегі жалқаулық пен еңбекқорлықты салыстыра отырып, қарама-қарсы суреттеулерді табыңыз.

Еңбекқор

Жалқау

Өзінді тексер .

ұқсастығы
екеуі де адам

Еңбекқор .

Тыным таппайды, жұмыс істейді,
еңбектеніп ақша табады, еңбекқор.

Жалқау .

Ештеңе істегісі келмейді, жалқау,
арамтамақ , ақшаны оңай жолмен табуды
ойлайды

Қорытынды

Көркем шығармадағы кейіпкерлердің іс -әрекеті арқылы образын аштыңыз.Осы әңгімедегі жалқаулықпен еңбекқорлықты салыстырдыңыз.

